

Izvorni znanstveni rad
UDK 355.426(569.3)(091)
323.269.6(569.3)(091)
291.73(569.3)(091)
Primljeno 8. ožujka 2013.

Krize, građanski rat i slom konfesionalne demokracije u Libanonu

BORNA ZGURIĆ

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Članak prikazuje razvoj konsocijacijske demokracije u Libanonu od osamostaljenja do danas te međusobno isprepletene unutarnje i vanjske faktore koji su utjecali (i utječu) na libanonski politički sustav. Članak je podijeljen u tri dijela. Prvi dio usmjeren je na osamostaljenje od Francuske 1943. i uspostavu "Prve Republike". Te iste godine vodeći libanonski kršćanski i muslimanski političari došli su do nepisanog dogovora, svojevrsnog libanonskog *gentlemen's agreementa*, koji je kasnije postao poznat pod nazivom "Nacionalni pakt". Taj dogovor nije imao za cilj uspostaviti temelje libanonske konfesionalne demokracije, no unatoč tome postavio je temelje političkom sustavu koji i danas određuje međuvjerske odnose u Libanonu. Drugi dio članka prikazuje krize iz 1952. i 1958. koje su dovele libanonsku državu i društvo pred kušnju te građanski rat 1975-1989. koji je slomio Libanon. Taifskim sporazumom 1989. službeno je završen rat i označen početak perioda "Druge Republike". Zaključno kratko razmatranje usmjereno je na budućnost Libanona s obzirom na trenutačno stanje u regiji.

Ključne riječi: Libanon, konsocijacijska demokracija, konfesionalizam, građanski rat, slom demokracije

"Građanski ratovi pogađaju Libanon svakih 100 godina, jer taman je toliko potrebno ljudima da zaborave koliko ih je koštao onaj posljednji."
Emile Bustani (u Issawi, 1966: 79)

1. Uvod

Od proglašenja samostalnosti od Francuske 1943. godine Libanon se, kako navodi Hudson (1968: 3), hrvao s "krizom za krizom, tek za dlaku izbjegavajući katastrofu". Libanon čini složen mozaik etničkih i vjerskih skupina. Libanon je bio pogo-

đen i terorizmom (Borell, 2008) i ratovima, a (izborna) demokracija povlači se iz njega 1972. godine (Bellin, 2004), tj. nakon posljednjih parlamentarnih izbora održanih prije građanskog rata 1975-1989. Libanon se najbolje može opisati pojmom pluralnog,¹ odnosno fragmentiranog društva. Prema Rabushki i Shepsleu (2009, u Kasapović, 2011: 69), pod fragmentiranim društvom podrazumijevamo društvo u kojemu postoji velik broj etničkih skupina, ali su sve razmjerno malobrojne i nijedna nije dominantna. Takva društva karakteriziraju slabe ili nepostojeće posredničke institucije, slabo umijeće u tvorbi koalicija potrebnih da se kanaliziraju politički sukobi te “eventualna anarhija nestrukturiranog sukoba kao rezultat primordijalnog nepovjerenja”. U političkoj je znanosti pojam “pluralno društvo” gotovo u potpunosti zamijenjen pojmom “podijeljeno” ili katkad i “duboko podijeljeno društvo”. Za takva je društva opet, radi njihova opstanka, specifična konsocijacijska demokracija (Kasapović, 2011: 70).

Konsocijacijska demokracija definira se kao model demokracije u pluralnim društvima koja su snažnim vjerskim, jezičnim, etničkim, rasnim, ideološkim i regionalnim rascjepima podijeljena na posebne segmente koje je nužno držati na okupu skupom posebnih, društvenih i političkih pravila. Konsocijacijska demokracija temelji se na četiri načela: 1. na vlasti je koalicija političkih vođa svih najvažnijih segmenata društva; 2. vitalni interesi manjina štite se načelom veta koje može biti pisana norma ili nepisana nagodba; 3. političko predstavništvo zasniva se na načelu razmjernosti, koje ne isključuje paritetnu zastupljenost ili natpredstavljenost manjinskih segmenata; 4. segmenti društva samostalni su u odlučivanju o vlastitim pitanjima, što podrazumijeva i federalizam ako su segmenti koncentrirani na određenim područjima i odvojeni jedni od drugih. Temeljno je određenje konsocijacijske demokracije kompromis² kao načelo ovladavanja društvenim i političkim

¹ Pluralno društvo nije isto što i pluralističko društvo. Sva su moderna društva pluralistička, no to ne znači da su i pluralna. Pluralna su društva, prema Furnivallu (1948, u Kasapović, 2011: 68), “zajednice koje se sastoje od dva ili više segmenata koji žive jedan uz drugoga bez međusobnog miješanja”.

² Budući da je temeljno načelo konsocijacijske demokracije kompromis postignut racionalnim dogovorom odnosno pregovorima, prigovor takvom modelu u budućnosti bi mogao doći od političkih teoretičara “radikalne ljevice” poput Chantal Mouffe. Mouffe (2005) u svojem “napadu” na liberalnu i deliberativnu demokraciju tvrdi kako konsenzusa i kompromisa te racionalnog dogovora u politici zapravo nema – sve troje su i obilježja konsocijacijske demokracije – te da zanemarivanje strasti (a time i vrijednosnih sudova) u politici i onemogućavanje jednome segmentu društva (onome koji je u tom trenutku dominantan) da uspostavi hegemoniju svojih vrijednosnih stavova nad cijelim društvom (do trenutka dok se ne promijeni odnos snaga te drugi segment društva postane dominantan) vodi u antagonizam koji rezultira konfliktom. To se može promatrati i u svjetlu činjenice da unatoč sekularizaciji globalnoga (industrijaliziranog) Sjevera, istraživanje Ronald Ingleharta i Pippe Norris (2007) pokazuje kako zbog izrazito visokog prirodnog priraštaja globalnoga Juga raste i broj vjernika. To pogotovo vrijedi za islamski svijet

sukobima (Kasapović, 2003: 203). O’Leary (Kerr, 2005: xviii) navodi kako konsocijacija ima i svoj “manje tehnički” naziv – “podjela moći”. U ovome slučaju moć se dijeli među političkim elitama i zajednicama koje one predstavljaju kako ni jedna od njih ne bi bila dominantna. No podjela moći ne isključuje logiku natjecanja za moć, svojstvenu demokracijama. On također vidi konsocijacijsko razmišljanje kao “oblik pragmatičnog realizma koji posjeduje logiku političke trijaže”. Takva se politička trijaža javlja kao “odgovor na neadekvatne institucije liberalne demokratske nacionalne države kada se dvije zajednice ljudi mobiliziraju pod barjacima suprotstavljenih koncepcija nacionalnosti ili vjerske pripadnosti” (*ibid.*). Dakle, po O’Learyu, konsocijacija treba zaustaviti vlade da provedu etničko čišćenje – cilj je da ono što se ne može (niti smije) riješiti na bojnome polju riješi političkim dogovorom. Po njegovu je mišljenju konsocijacijska politika bez “zajedničke vizije”, to je politika “zajedničkog prilagođavanja”, politika “zajedničkih strahova”, ili možda najbolje, “politika zajedničke vizije katastrofe” (*ibid.*: xxii). John McGarry i Brendon O’Leary (*ibid.*: 28) naglašavaju tri uvjeta koja su temelj za uspostavu demokratske konsocijacijske vlade: 1. elite trebaju imati dovoljno motivacije da se uključe u proces podjele moći te moraju donijeti teške odluke koje vode međuetničkoj prilagodbi; 2. elite moraju moći slobodno pregovarati i odvesti svoja biračka tijela onamo kamo ona možda i ne žele ići; 3. mora postojati višestruka ravnoteža snaga među subkulturama, a te subkulture moraju biti stabilne unutar društva. Kerr (*ibid.*) smatra kako to nije dovoljno, te uvodi i četvrti uvjet – postojanje pozitivnih vanjskih regulatornih pritisaka, od država do nedržavnih aktera, koji pružaju domaćim elitama dovoljno poticaja i motiva za prihvatanje i potporu konsocijaciji. Na samom primjeru Libanona može se vidjeti kako su, kada je taj vanjski faktor bio nepovoljan, država i društvo bili pred kolapsom, odnosno kako su u slučaju samog građanskog rata 1975-1989. kolabirali.

Cilj je ovog rada prikazati razvoj konsocijacijske demokracije u Libanonu od osamostaljenja do danas te međusobno isprepletene unutarnje i vanjske faktore koji su utjecali (i utječu) na libanonski politički sustav. Rad je podijeljen u tri dijela. Prva dva dijela usmjerena su na osamostaljenje od Francuske 1943, Nacionalni pakt i uspostavu “Prve Republike”; na građanski rat 1975-1989, Taifski sporazum i uspostavu “Druge Republike”. Zaključno kratko razmatranje usmjereno je na budućnost Libanona s obzirom na trenutačno stanje u regiji.

koji ima jedan od najviših prirodnih priraštaja. U Libanonu se to posebno odnosi na šijite, koji su najbrže rastući segment društva, što dovodi do narušavanja ravnoteže unutar libanonske konfesionalne demokracije. No to nipošto ne znači da bi se šijitima trebala dopustiti hegemonija nad cjelokupnim libanonskim društvom jer tek bi to dovelo do konflikta.

2. Samostalnost, Nacionalni pakt i “Prva Republika”

2.1. Borba za samostalnost i Nacionalni pakt

“Bolesnik s Bospora” se u kasnom 19. stoljeću nalazio na samrti. Budući da im je Balkan polako curio iz prstiju, pokušaji Osmanlija da se održe na životu sve su više bili prošarani islamskim tonovima i političkom represijom. Takav pritisak doveo je do ekonomske i političke nesigurnosti u Osmanskom Carstvu, što je natjeralo mnoge maronite (ali i druge kršćane) da se nakon 1880. zapute prema SAD-u, Latinskoj Americi ili Australiji. Prvi svjetski rat eutanizirao je “bolesnika s Bospora” i ukinuo njegovu četiri stoljeća dugu vladavinu nad Levantom,³ dok je uprava nad autonomnom teritorijalnom jedinicom Planine Libanon⁴ s okolnim područjem, prema ugovorima sklopljenima za vrijeme rata, povjerena Francuskoj. Francuska je 1920. stvorila politički entitet pod nazivom Veliki Libanon, odnosno modernu libanonsku teritorijalnu državu koja je bila pod mandatom Lige naroda. Na inzistiranje maronita bliskih Francuskoj Veliki Libanon sastojao se ne samo od nekadašnje autonomne provincije već i od novih teritorija: Beiruta, Tripolija, Sidona, Južnog Libanona, Doline Beka te regije Akar na sjeveru. Francuska je također u tome vidjela interes, smatrajući kako će novi teritorij biti ekonomski isplativiji. No teritorijalna ekspanzija dovela je i do novog razvoja događaja. Nova država uključivala je znatno veći broj sunita i šijita,⁵ dok su kršćani sada bili tek mala većina, čineći 51 posto stanovništva, ako je suditi prema prvom i posljednjem libanonskom popisu stanovništva iz 1932. (Harris, 2011: 237-238). U Beirutu su Francuzi uspostavili kompleksan sustav “podjele moći” koji je prethodno već bio upotrijebljen u osmanskoj autonom-

³ Levant je naziv za uzak mediteranski pojas Bliskog istoka na kojemu su se prostirali Libanon, Sirija i povijesna Palestina, a kasnije su formirani i Jordan, Izrael te Palestinska samouprava. Levant je za Europu bio iznimno važan jer su s njime europske države poput Italije i Francuske stoljećima održavale dobre kulturne i trgovinske odnose (Kasapović, 2010: 57).

⁴ Autonomna provincija Planina Libanon uspostavljena je 1861. Tome je događaju prethodio pokolj maronita od strane Druza, dok su turske snage ili odbijale pomoći kršćanima ili su ih, u nekim slučajevima, odvele u propast. Takva situacija u Libanonu bila je neprihvatljiva Europi, pa kada su turske snage ušle da ponovno uspostave red, intervenirali su i Francuzi kako bi zaštitili kršćansku populaciju. U lipnju 1861. šest zainteresiranih sila (Turska, Francuska, Engleska, Austrija, Rusija i Pruska) potpisalo je *Règlement Organique* kojim je ukinuto kmetstvo te uspostavljena Planina Libanon kao autonomna provincija Osmanskoga Carstva (Hudson, 1968: 36-37).

⁵ Treba napomenuti kako etnički i vjerski mozaik od kojeg je sastavljeno suvremeno libanonsko društvo potječe još od islamskih osvajanja rimskog Levanta u 7. stoljeću. Planina Libanon i okolni teritoriji doživjeli su u 7. i 8. stoljeću porast muslimanskog stanovništva kao izravnu posljedicu dolaska Arapa muslimana te preobraćivanja lokalnog stanovništva na islam. Sidon, Beirut i Tripoli postali su sunitske obalne tvrđave i morska fronta protiv Bizanta, dok su se nova šijitska naselja formirala na središnjim i južnim brdima. Takva heterogenost stanovništva također reflektira neuspjeh dinastija Omejida (660-750) i Abasida (750-1258) da uspješno obnašaju vlast nad libanonskim uzvisinama (Harris, 2011: 233).

noj provinciji. Iako su se do 1930. suniti i šijiti već donekle pomirili s idejom Velikog Libanona, maroniti su bili sve negativnije nastrojeni prema francuskoj kontroli. Premda su Francuzi 1926. proglasili ustav – te time dopustili Libanoncima parlamentarne izbore i izbor predsjednika unutar parlamenata – on je suspendiran 1932,⁶ a zatim i 1939. Ulaganjem u infrastrukturu u Beirutu (luke, ceste, električna mreža) i središnji dio Planine Libanon te zanemarujući muslimansku periferiju, Francuzi su uspješno otuđili i sunite i šijite. To je dovelo do toga da su se Libanonci počeli okretati alternativni(ji)m političkim idejama poput socijalizma te arapskog i sirijskog nacionalizma (*ibid.*: 238). Očito favoriziranje maronita od strane Francuza iznijelo je na površinu i trzavice između maronita i sunita. Za vrijeme Osmanskog Carstva, posebno pred sam kraj, suniti su imali poseban status. Nevjernici su proganjani, dok su drugi “narodi Knjige” tolerirani, iako ne kao jednaki. No nakon 1920. sve se promijenilo i sada su, zahvaljujući Francuzima, maroniti imali poseban status (Hudson, 1968: 30-31). Isto tako, unutar autonomne pokrajine Planine Libanon maroniti su činili značajnu većinu, dok su u Velikom Libanonu činili tek malu većinu nad muslimanskim stanovništvom, što je stvaralo osjećaj ugroženosti (Hourani, 1966).

Drugi svjetski rat priveo je kraju francusku dominaciju nad Libanomom. Britanska vojska osvojila je Libanon 1941. nakon njemačke okupacije Francuske, a 1943. prisilila je Slobodnu Francusku da dopusti Libanonu samostalnost (Harris, 2011: 238). Te iste godine vodeći libanonski kršćanski i muslimanski političari došli su do nepisanog dogovora, svojevrsnog libanonskog *gentlemen's agreement*, koji je kasnije postao poznat pod nazivom “Nacionalni pakt”. Cilj tog neformalnog dogovora bila je nezavisnost Libanona od francuske uprave te upravljanje konfliktnim odnosima između kršćana i muslimana u vezi s libanonskim nacionalnim identitetom⁷ i njegovim položajem unutar Bliskog istoka. Taj je dogovor trebao biti kratkoga vijeka te nije imao za cilj uspostaviti temelje libanonske konfesionalne demokracije i privesti kraju kršćansko-muslimanski sukob u Libanonu. Cilj je bio kompromis vezan uz zajedničke političke i ekonomske interese muslimana i kršćana, dok je nacionalno pitanje ostavljeno po strani. No unatoč tome Nacionalni pakt postavio je temelje, iako nenamjerno, političkom sustavu koji je uređivao međuvjerske odnose u Libanonu cijelo 20. stoljeće, a uređuje ih još i danas (Kerr, 2005: 112). Naime, regionalni i globalni događaji u kasnim tridesetim i ranim četrdesetim godinama prošloga stoljeća povezali su libanonski panarabizam i kršćanski nacionalizam i

⁶ Francuzi su suspendirali ustav jer je postojala mogućnost da za predsjednika bude izabran sunit (Kerr, 1966).

⁷ Dok su se muslimani smatrali Arapima, maroniti nisu dijelili taj stav, smatrajući se prvenstveno potomcima Feničana (Hudson, 1968). No unatoč širokoj raširenosti tog stava među maronitima, činjenica je da su Libanonci, izuzev Armenaca i Kurda, etnički ili lingvistički Arapi (Yamak, 1966).

dali im novog neprijatelja – francusku mandatnu vlast. Ta borba za samostalnost odvijala se u sjeni regionalnog političkog nadmetanja između Slobodne Francuske i Velike Britanije.⁸ Francuzi, želeći održati svoju kontrolu nad Libanom, obećali su parlamentarne izbore kako bi time zadobili podršku kršćana. Britanci su to podržali, podupirući muslimansko arapsko vodstvo i kršćanske frakcije koje su se zalagale za samostalnost. Sami su izbori na kraju postavili temelje uskoro ostvarenoj libanonskoj neovisnosti. Unatoč upletanju Francuza kandidati koji su za predsjednika podržavali Bešara el-Hourija ubrzo su imali kontrolu nad parlamentom. Bešara el-Houri izabran je za predsjednika Republike Libanon 21. rujna 1943, čime je započela nova era libanonske politike (Hudson, 1968: 43). No to nipošto ne znači da je sve išlo glatko. Visoki predstavnik Slobodne Francuske za Veliki Libanon dao je u studenome iste godine uhititi Hourija, Sola i trojicu njegovih ministara. Posljedica je bila gnjev i ujedinjenje svih libanonskih konfesionalnih zajednica, što je natjeralo Slobodnu Francusku na povlačenje. Sljedeće godine Libanon su priznali SAD i SSSR, dok je 1945. dobio članstvo u UN-u, tako da je *de facto* punu neovisnost imao tek od 1946. nakon potpunog povlačenja Francuza (Hurewitz, 1966).

2.2. Problemi “Prve Republike”

Jedna od početnih boljki, naslijeđena od Velikog Libanona, koja je destabilizirala Republiku Libanon bila je unutarnja parohijalnost i upletanje izvana. Houri je u tjednima nakon izbora, u političkim govorima održanima 21. rujna i 7. listopada zajedno s vođom muslimanskih nacionalista Rijadom el-Solom,⁹ iznio glavne točke Nacionalnog pakta. Libanomom je trebala vladati kršćansko-muslimanska koalicija utemeljena na poštenoj predstavljenosti vjerskih zajednica, dok bi se neovisnost temeljila na principu samostalnosti. To je značilo da će kršćani prestati biti pod utjecajem Zapada, dok će muslimani odustati od arapskog unitarizma (Kerr, 2005: 120). No kako je to izgledalo u praksi? Poštena predstavljenost zajednica temeljena je na spomenutom prvo i jedinom popisu stanovništva¹⁰ iz 1932. godine kojim

⁸ Za detaljan prikaz francusko-britanskog nadmetanja u Levantu tokom Drugog svjetskog rata vidi Zamir (2010).

⁹ Tajni britanski diplomatski dokumenti iz tog razdoblja pokazuju kako je Sol unatoč činjenici da je javno podupirao ideju o neovisnom Libanonu bio uključen u urotu koju su organizirali sirijski vođe, Englezi i Hašimidi kako bi integrirali Libanon u “Veliku Siriju” koja se trebala sastojati od Libanona, Sirije, Iraka i, ako je moguće, Jordana. Cilj te strategije bio je, kako su se Britanci nadali, izbaciti Francusku s Levanta, povećati vlastiti utjecaj u regiji te stvoriti dovoljno veliku i snažnu arapsku državu koja bi mogla spriječiti ulazak Sovjeta na Bliski istok (Zamir, 2010).

¹⁰ Ta je činjenica kasnije uzrokovala nove tenzije između muslimana i kršćana jer “poštena predstavljenost” nije pratila demografske trendove i rast muslimanske populacije, posebice ši-jita. Problem je jednim dijelom ispravljen kasnijim Taifskim sporazumom, ali također ne u potpunosti.

je ustanovljeno da je omjer kršćanskog i muslimanskog stanovništva 6 : 5. Stoga su mjesta u libanonskom parlamentu podijeljena točno u tom omjeru. Na parlamentarnim izborima 1960. i 1964. godine od ukupno 99 zastupničkih mjesta 54 su dobili kršćani, a 45 muslimani.¹¹ Nadalje, Nacionalni pakt nalaže da predsjednik Libanona mora biti maronit, premijer mora biti sunit, predsjednik parlamenta šijit, dok zamjenici premijera i predsjednika parlamenta moraju biti predstavnici Grčke pravoslavne crkve. Ministarski kabineti također se pažljivo raspoređuju, dok se za one ključne unaprijed zna komu su namijenjeni. Ministar vanjskih poslova uvijek je kršćanin, uglavnom maronit, ministar unutarnjih poslova uglavnom je sunit, dok je ministar obrane uglavnom Druz. Takav aranžman ide toliko daleko da svaka skupina ima i fiksno određen broj važnih administrativnih položaja (Hudson, 1968: 23). Budući da je Nacionalni pakt ipak bio neformalni sporazum na razini političkih elita, teoretski je bilo moguće u parlamentu izabrati i muslimanskog predstavnika za predsjednika Libanona. No takav razvoj događaja u praksi gotovo da i nije bio moguć jer bi to dovelo do ujedinjenja kršćana, što bi narušilo ravnotežu snaga u korist kršćana, a to je nešto što su muslimani željeli izbjeći pod svaku cijenu. Hudson (*ibid.*) stoga smatra kako se “Prva Republika” temeljila, posuđujući izraz iz teorija međunarodnih odnosa, na “ravnoteži snaga”, kako na razini političkih elita tako i na razini društva. On navodi da je svaka vjerska zajednica bila gusto koncentrirana u nekim područjima, ali da nije postojao ni jedan okrug bez vidljive ili čak i značajne prisutnosti i predstavljenosti manjina (vidi također Dekmejian, 1978). Posljedično, svaka je vjerska zajednica držala drugu vjersku zajednicu kao “taoca”, što je bio važan faktor održavanja ravnoteže snaga. Drugim riječima, unatoč izmiješanosti stanovništva te osobito masovnom obrazovanju i medijima koji su povoljno djelovali na integraciju u Beirutu i Tripoliju, libanonski *melting pot* nije uspio. No Hudson (1968) također navodi kako se stanje ne bi bitno razlikovalo ni u slučaju odsutnosti vjerske i etničke podijeljenosti. Naime, uz vjersko-etnički rascjep u Libanonu postoje i klanovski rascjepi.¹²

Problemi “Prve Republike” bili su i ekonomske prirode, unatoč tome što je libanonska ekonomija bila daleko snažnija od ekonomija susjednih arapskih država i zapravo relativno zdrava. Industrijski sektor ožvijen je u Libanonu već u dvadesetim godinama prošloga stoljeća. Poduzetnički duh Libanonaca te uvođenje

¹¹ Maroniti dobivaju 20 zastupničkih mjesta, predstavnici Grčke pravoslavne crkve 11, grkokatolici 6, predstavnici Armenske apostolske crkve 4, predstavnici Armenske katoličke crkve, protestanti i kršćanske manjine po jedno zastupničko mjesto. Suniti dobivaju 20 zastupničkih mjesta, šijiti 19, a Druzi 6 (Hudson, 1968: 22).

¹² U Libanonu je šira obitelj temeljna politička struktura koja otežava formiranje nacionalnog identiteta (vidi Hourani, 1966; Joseph, 2011; o unutarnjoj strukturi i odnosima među klanovima vidi Ayoub, 1966).

državnog kapitalizma u susjednim državama – iako je industrija u Libanonu u privatnom vlasništvu – privukli su u Libanon i mnoge industrijalce iz drugih država regije. Među libanonskim poduzetnicima prevladavale su vrijednosti individualizma te stav da ne ovise niti trebaju ovisiti o državnoj pomoći (Zafar i Craig, 2012; Shils, 1966; Hakim, 1966). Libanon je do početka građanskog rata 1975. smatran “Švicarskom Bliskog istoka” (Joseph, 2011), dok su turisti Beirut nazivali “Parizom Bliskog istoka”. No jedan od problema bio je i to što je industrijsko vlasništvo bilo u rukama širih obitelji. Unatoč individualnim vrijednostima samih poduzetnika, koji su agresivno nastupali na tržištu, zbog patrijarhalnosti obiteljskih odnosa te su vrijednosti stalno bile u konfliktu s tradicionalnim kolektivnim vrijednostima, što je negativno utjecalo na ekonomski rast Libanona (Zafar i Craig, 2012). U Libanonu je bila očigledna i nejednaka raspodjela ekonomskih dobara među regijama, klasama, konfesijama i gospodarskim sektorima unatoč gospodarskom rastu. Dvije regije koje su ekonomski najviše prednjačile bile su Beirut i Planina Libanon, dok je Južni Libanon bio u tako lošoj ekonomskoj situaciji da su neki njegovi stanovnici živjeli u slamovima (Hudson, 1968). Također, kršćani su bili bogatiji od muslimana (Shils, 1966; Hudson, 1968) te bolje školovani. Muslimani su imali i veću nižu klasu od kršćana (Dekmejian, 1978: 257), no u odnosu na sve ostale arapske države Libanon je imao najveću srednju klasu (Hurewitz, 1966: 214). U Libanonu je u to vrijeme postotak pismenosti bio oko 80 posto, no uglavnom su kršćani imali pristup privatnim školama. Tržište rada također nije pratilo demografske trendove, što se osobito odnosilo na muslimane. Među muslimanskim stanovništvom prevladavao je osjećaj da kršćani ekonomski iskorištavaju državu u svoju korist, dok su se kršćani bojali da muslimani žele apsolutnu vlast nad državom. Muslimani su se osjećali superiornijima nad kršćanima, i obrnuto, kršćani su gajili sličan sentiment, što je dovelo do toga da se obje grupe osjećaju ugroženima jedna od druge. Vladajuće elite, unatoč nesuglasicama karakterističnim za politiku u bilo kojoj državi, a pogotovo u Libanonu, ipak su bile nešto homogenije – što se može pripisati činjenici da su dolazile iz bogatijih slojeva društva, koji su stalno bili u interakciji,¹³ te da su dobrim dijelom bile školovane na Zapadu – poticale su programe “socijalne pravde”¹⁴ kako bi neutralizirale konfesionalne podjele u društvu. Elite su, prema potrebi, provodile cenzuru medija koji su poticali na konfesionalno razdvajanje i nasilje (Hudson, 1968).

¹³ Libanonske multikonfesionalne elite nastale su još u osmanskom periodu (Dekmejian, 1978: 253).

¹⁴ Jedan od problema bila je i činjenica da je zbog socijalne nejednakosti rasla popularnost radikalnih stranaka poput Sirijske nacionalne stranke ili stranke Baas.

3. Krize, građanski rat, Taifski sporazum i “Druga Republika”

3.1. Krize 1952. i 1958.

Regionalno okruženje te krize 1952. i 1958. tek su stavile libanonsku državu i društvo na kušnju. Dekmejian (1978: 258) u međunarodnome, odnosno regionalnome kontekstu identificira tri tipa vanjskih sukoba koji su utjecali na “krhku” libanonsku konfesionalnu demokraciju: 1. sukobi među arapskim državama; 2. arapsko-izraelski sukob; 3. Hladni rat između SAD-a i SSSR-a. Prvi udarac dogodio se već pet godina nakon osamostaljenja Libanona, a bilo je to proglašenje Izraela 1948. godine. Od tada su Libanon i Izrael *de facto* u stanju hladnoga rata, koji s vremena na vrijeme eruptira i u pravi “vrući rat”. Treba navesti kako Libaninci, podjednako i kršćani i muslimani, ne percipiraju Izrael kao legitimnu državu. Kada je Bonn u ožujku 1965. priznao Izrael, Libanon su zahvatili valovi prosvjeda koji su doveli i do konfesionalnog nasilja (Hudson, 1968). Pitanje palestinskih izbjeglica¹⁵ također komplicira stvari te je opterećenje za libanonsku ekonomiju, osobito za ekonomiju Južnog Libanona. Hudson (*ibid.*: 94) navodi kako su “granice libanonskog političkog sustava jednako tako porozne kao i granice libanonskog teritorija”. Kada je Naser govorio na radiju, suniti u Beirutu pažljivo su slušali njegove riječi. Šijiti, koji se pak boje Nasera, ali i sirijskog socijalizma, prihvaćali su propagandu i ekonomsku pomoć Saudijske Arabije. Arapski nacionalisti su pak ovisili o ekonomskoj pomoći iz Kaira. Maroniti su tražili zaštitu od svojeg već tradicionalnog zaštitnika Francuske.¹⁶ SAD je pak svakih šest mjeseci “posjećivao” libanonske teritorijalne vode sa svojom Šestom flotom te na taj način vršio projekciju američke moći, dajući do znanja Kairu i Moskvi da je vojno prisutan u regiji. Takva “šahovska igra” utjecala je i na način na koji su muslimani i kršćani gledali jedni na druge – libanonski kršćani sumnjali su da muslimani gaje radikalne i subverzivne ambicije, dok su suniti smatrali kršćane marionetama Zapada i neprijateljima arapske borbe za neovisnost (*ibid.*: 98). Uz sve navedeno Izrael i Sirija koristili su se teritorijem Libanona za međusobno odmjeravanje snaga. Ne smijemo zaboraviti ni činjenicu da je Sirija intervenirala u Libanon u periodu duljem od pola stoljeća, odbijajući priznati Libanon kao neovisnu državu sve do 2008. (Joseph, 2011: 153). U takvome međunarodnom okruženju u Libanonu su bile dvije političke krize, od kojih je ona 1958. bila na samome rubu općeg građanskog rata.

Prva kriza izbila je 1952. godine. Do ljeta 1952. ekonomska situacija u Libanonu se pogoršala. Troškovi života u Beirutu skočili su za osam posto, dok su cijene u

¹⁵ Više o palestinskim izbjegličkim kampovima u Libanonu vidi u: Meier (2010); Khalili (2008); Halabi (2004).

¹⁶ Maroniti smatraju Francuze svojim saveznicima još od Napoleonova osvajanja Egipta (Harik, 1966).

cijelom Libanonu skočile za 21 posto. Premijer Sami Sol naveo je kako je u Libanonu u tom trenutku bilo oko 50 000 nezaposlenih. Vođe Socijalističke nacionalne fronte pokrenuli su niz demonstracija i štrajkova. Opozicija je uspjela mobilizirati mase, što je dovelo do situacije koju predsjednik Houri i njegov politički stroj nisu mogli kontrolirati. Pokušaj “gušenja” opozicijskog tiska samo je dodatno galvanizirao situaciju. Do rujna se kabinet premijera Samija Sola raspao. *Coup de grâce* kabinetu zadao je sam premijer (inače u sukobu s jednom frakcijom predsjednikove sljedbe) optužujući režim za korupciju te zatim dramatično napuštajući parlament. Pokušaji predsjednika Hourija da od 9. do 18. rujna oformi novu vladu propali su, prvenstveno zbog toga što su sunitiski predstavnici odbili suradnju. Na konzultacijama sa zapovjednikom stožera generalom Fuadom Šihabom održanima 17. rujna predsjednik Houri je, uvidjevši da bi ishod krize mogao biti krvav, dao ostavku. No prethodno je, budući da su civilni sunitiski predstavnici to odbili, povjerio mjesto premijera generalu Šihabu. General Šihab vršio je dužnost šefa države i vlade sve dok parlament nije nekoliko dana kasnije, 24. rujna, izabrao novog predsjednika, Kamila Šamuna (Hudson, 1968: 106-107).

Šest godina kasnije uslijedila je znatno opasnija kriza, koja se ubrzo pretvorila u pravi mali građanski rat (Hudson, 1968; Shils, 1966; Issawi, 1966). Naime, u borbama koje su se vodile od 1957. do 1958. bilo je između dvije i četiri tisuće mrtvih (Hudson, 1968: 108). Na krizu su zapravo utjecali vanjski faktori. Do problema je došlo već 1956. godine kada tijekom sueske krize predsjednik Šamun nije podržao Kairo. To je izazvalo negodovanje među sunitima i arapskim nacionalistima. Sljedeće godine, nakon što je Šamun prihvatio Eisenhowerovu doktrinu (Kerr, 2005), došlo je do ustanka s ciljem svrgavanja predsjednika Šamuna, kojeg su podržavali Egipat i Sirija. Paralelno s porastom nasilja predsjednik Šamun pokušao se u parlamentu izboriti za produženje mandata (kako bi na taj način oslabio arapske nacionaliste), no budući da je taj njegov pokušaj dodatno zaoštrio situaciju, morao je od njega odustati. Libanonska kriza pogoršala se 14. srpnja 1958. godine, kada je u revoluciji srušena hašimidska dinastija u Iraku. Arapski nacionalisti odmah su se poveselili brzom padu prozapadnih vlada u Jordanu i Libanonu te mogućem arapskom ujedinjenju. U strahu da se Sovjeti ne okoriste krizom, SAD je već sljedeći dan vojno intervenirao u Libanonu s 15 000 vojnika, dok su Šesta flota i britanski padobrancu u Jordanu bili u pripremi ako se za to pokaže potreba. Stvoren je novi kompromis temeljen na formuli “bez pobjednika nema poraženih”, a general Šihab našao se na putu da postane novim predsjednikom Libanona (Hudson, 1968: 109-110). Ubrzo nakon te krize Libanon se pridružio pokretu nesvrstanih (Hakim, 1966). Iz toga se može vidjeti da je sama kriza 1957-1958. generirana izvana zbog nadnacionalnih lojalnosti te da su različiti vanjski akteri (USA, UAR, SSSR) aktivno diplomatski ili vojno sudjelovali u njoj. No u građanski rat koji je uslijedio uklju-

čit će se još i veći broj vanjskih igrača, poput Libije, Iraka, Sirije, Izraela, Egipta, SSSR-a, SAD-a te Jordana (Dekmejian, 1978: 255).

3.2. Građanski rat 1975-1989.

Mnogo je uzroka građanskog rata koji je započeo 1975. godine. Veća emigracija kršćana, visok prirodni priraštaj muslimana te imigranti iz Sirije i Palestine uzrokovali su demografske promjene, te su sada muslimani bili većina u Libanonu. No među njima nije bilo jedinstva. Druzi i šijiti teško su prihvaćali predominantnost sunita i sunitski arapski nacionalizam. Isto tako ni kršćani nisu bili složni međusobno, jer su pravoslavci bili duboko nezadovoljni maronitskom hegemonijom nad Libanom. Budući da politika nije pratila demografske promjene u Libanonu te se pridržavala popisa stanovništva iz 1932, a parlamentarna je predstavljena kršćana spram muslimana ostala 6 : 5, muslimani su negodovali. Kako bi se nekako izbjegle trzavice, kontinuirano se povećavao ministarski kabinet, u kojem je odnos ipak bio izjednačen. U kolovozu 1960. kabinet je povećan na 18 ministara te je uz uobičajene vjerske zajednice i interese prvi put kooptirao i članove zajednice Armentske apostolske crkve. Iako je to pripomoglo nacionalnom pomirenju, zbog velikog broja ministara nije bilo moguće učinkovito provoditi javne politike. Izravan rezultat takvog stanja bio je da je predsjednik Šihab zaobilazio ministarski kabinet te je vladao uz pomoć tzv. kuhinjskog kabineta, sastavljenog od vojnih i civilnih savjetnika (*ibid.*: 253). To je pokazalo i sljedeću slabost libanonskog političkog sustava – iako su maroniti bili slabije zastupljeni u nižem administrativnom aparatu, sama činjenica da imaju kontrolu nad institucijom predsjednika¹⁷ te nad najvišim vojnim i sigurnosnim položajima u državi dovela je do nezadovoljstva muslimanske strane, pogotovo šijita, koji su kao najsiromašnija libanonska vjerska zajednica također bili podzastupljeni u libanonskom birokratskom aparatu (*ibid.*: 254-255). Predsjednik kao središnja figura u toj partiji šaha imao je zapravo ulogu arbitra. On je jamčio opstanak demokracije u Libanonu, ali je ujedno bio i najveća opasnost za nju. Naime, budući da je zbog specifičnosti libanonskog političkog sustava politički proces često bio zakočen, a predsjednik nemoćan da ga riješi, predsjednici su težili povećanju vlastitih ovlasti. Povećanje ovlasti neizbježno je vodilo u krize, poput već spomenute krize 1958. Jednim dijelom, kako je već navedeno, predsjednik je svoju moć povećavao i povećanjem kabineta (Hudson, 1968). Time su kooptirani

¹⁷ U Libanonu predsjednik predstavlja izvršnu vlast, koju vrši uz pomoć ministara. U slučaju da je ured predsjednika "prazan", izvršnu vlast provodi Vijeće ministara. Predsjednikov mandat traje šest godina, a bira ga parlament. Pravo na reizbor ima tek kada istekne sljedeći interval od šest godina. Predsjednik postavlja ministre, a jednoga od njih imenuje premijerom. Predsjednik također ima pravo opozvati ministre. U određenim slučajevima može raspustiti i parlament. Predsjednik može, uz slaganje Vijeća ministara, implementirati kao valjane zakonske akte i hitne zakonodavne prijedloge (Rondot, 1966: 128).

mnogi opozicijski interesi. U periodu od 1943. do 1964. bila su tri predsjednika države i devet premijera, dok su vlade u prosjeku imale vijek trajanja od šest i pol mjeseci (*ibid.*). U periodu od 1943. do 1973. bilo je 45 kabineta s ukupno 159 ministara (Dekmejian, 1978: 260). Rast ministarskog kabineta pratio je i znatan porast broja javnih službenika. Tako je 1943. bilo nešto manje od 6 000 javnih službenika u libanonskom administrativnom aparatu, dok ih je 1960. bilo preko 16 000 – nasuprot povećanju broja javnih službenika ipak stoji činjenica da su šijiti i dalje ostali potpredstavljani u administraciji (Crow, 1966: 178). Slična je situacija bila i s libanonskim parlamentom. Do 1953. parlament je imao 77 zastupnika. Unatoč tome što je 1953. taj broj smanjen na 44, zbog potrebe za kooptacijom različitih političkih interesa broj zastupnika je 1957. skočio na 99 (Rondot, 1966: 132). Iako je na taj način do određene mjere povećana moć predsjednika – ne smije se smetnuti s uma kako, za razliku od svojih ministara, predsjednik nije odgovoran parlamentu, izuzev za počinjene kriminalne radnje i povredu ustava (Kerr, 1966: 203) – stalno povećanje ministarskog kabineta te cirkulacija ministara dodatno su kočili učinkovito provođenje javnih politika te, uz percepciju vladajućih elita u narodu kao iznimno korumpiranih, polako ali sigurno vodili prema sistemskoj delegitamaciji. Neučinkovitost te konflikti unutar političkih elita, isprepleteni s volatilnim regionalnim okruženjem, na kraju su odveli Libanon u krvavi građanski rat.

Nakon arapskog poraza 1967. palestinski aktivizam u Libanonu bio je sve vidljiviji. Izraelski napadi na Libanon, slabost libanonske vojske te sukcesivni palestinski napadi na Izrael iz libanonskih utočišta doveli su do erozije libanonske političke elite. Usred konflikta unutar elita, godine 1970. za predsjednika Libanona izabran je Sulejman Franže. Novi predsjednik suočio se s inflacijom, bezakonjem, korupcijom i sve češćim sukobima između Izraelaca i Palestinaca. U travnju 1973. premijer Saib Salam bio je primoran dati ostavku jer nije mogao spriječiti borbe između libanonske vojske i Palestinaca. Predsjednik Franže pokušao je riješiti novu krizu vlade na već tradicionalan način – povećanjem ministarskog kabineta. U lipnju 1973. izabran je novi kabinet, najveći do tada s ukupno 22 ministra, pod dirigentskom palicom premijera Takija el-Din Sola. No te mjere pokazale su se nedostatnima za sprečavanje građanskog rata koji je izbio tri godine kasnije (Dekmejian, 1978: 254). Rane 1975. sporadični incidenti između kršćanskih i palestinskih militanata eskalirali su u prave sukobe unutar i oko Beiruta.¹⁸ U te borbe ubrzo se uključio i Arafatov PLO te libanonska ljevica. Sljedeće su godine kršćanske paravojne postrojbe “na maču” formirale novi kršćanski kanton na sjeveru Planine Libanon, dok su Palestinci preuzeli kontrolu nad zapadnim dijelom Beiruta i dobrim dijelom Juž-

¹⁸ Neposredan povod sukobu bio je napad muslimana na kršćane u predgrađu Beiruta (Picula, 2012: 33).

nog Libanona. Unatoč strahu od sirijske stranke Baas te od njezinih namjera prema Libanonu, predsjednik Franže pozvao je Sirijce na vojnu intervenciju kako bi zaustavio napredovanje PLO-a i moguć odgovor Izraela. Sirijske vojne snage ubrzo su prešle granicu, uz prešutnu suglasnost Washingtona i Jeruzalema, i rasporedile svoje postrojbe diljem Libanona, izuzev zone u Južnom Libanonu koju je “pokrivao” Izrael. No do 1978. kršćanske paravojne postrojbe odustale su od svojeg kratkog savezništva s Damaskom te su se okrenule Izraelu i zatražile od Sirije da se povuče iz kršćanskih dijelova Libanona (Harris, 2011: 251). U ožujku 1978. Izrael je pokrenuo veliku ofenzivu protiv PLO-a u Južnom Libanonu. Od 1978. do 1982. Arafatov PLO ojačao je svoj položaj u zapadnom Beirutu i na jugu Libanona, iskorištavajući libanonske saveznike i njihov utjecaj u arapskom svijetu kako bi diplomatski oslabio položaj Sirije u Libanonu. Kršćanske paravojne postrojbe u istočnom Beirutu i njegovu zaleđu uspješno su formirale zajedničke postrojbe, tzv. Libanonske snage pod zapovjedništvom karizmatičkog zapovjednika Bašira Gemajela. Istovremeno, sirijske su postrojbe konsolidirale svoju prisutnost u Dolini Beka i Sjevernom Libanonu, odnosno u svojim strateškim tampon-zonama. Libanonska država i društvo u tom su se periodu dezintegrirali. Elite i zajednice koje su predstavljale polarizirale su se u pitanjima unutarnje politike, ali i u pitanjima o vanjskim savezima, savezima s međusobno suprotstavljenim akterima (*ibid.*: 252). No rat još uvijek nije postigao svoj “crescendo”, te se sljedećih nekoliko godina sukob intenzivirao, a broj igrača rastao. Izrael je 1982. pokrenuo novu ofenzivu te je uspio izbaciti Arafata iz Beiruta i značajno smanjiti utjecaj PLO-a u Libanonu. Istovremeno su izraelske vojne snage uspjele zadati udarac Siriji, eliminirajući sirijsku protuzračnu obranu u Dolini Beka. No i Izrael je doživio razočaranje izborom Bašira Gemajela za predsjednika Libanona 1982. Gemajel je postao predsjednikom uz podršku sunita i šijita, što je ujedno zrcalilo muslimansku “rastavu braka” od palestinskog pitanja. No Baširova vladavina nije bila dugog vijeka, jer na njega je uspješno izvršen atentat prije nego što je uopće počeo obnašati dužnost. U znak odmazde Libanonske su snage upale u palestinske izbjegličke kampove Sabra i Šatila i masakrirale stotine Palestinaca.¹⁹ Budući da su ti kampovi bili u području pod izraelskom kontrolom, Izrael se po nalogu međunarodne zajednice morao povući iz zapadnog Beiruta. Libanonski parlament tada je za predsjednika Libanona izabrao Baširova starijeg brata Amina, koji se zatim okrenuo Amerikancima (*ibid.*). No budući da je Amin 1983. odbio pružiti neke političke ustupke muslimanskim skupinama, osobito šijitskom Amalu, Sirija je opet uspjeła zadobiti utjecaj nad libanonskim muslimanima. U rujnu iste godine Izraelci su se povukli sa svojih položaja na brdu Šuf iznad Beiruta bez prethodne koordinacije s libanonskom vladom i vojskom. Paravojne postrojbe Druza pod za-

¹⁹ Procjenjuje se da je ubijeno između 750 i 3 500 Palestinaca (Harris, 2011: 33).

povjedništvom Valida Džumblata²⁰ krenule su zatim u napad na kršćanske paravojne postrojbe koje su upale u to područje, protjeravši pritom oko 150 000 kršćana. Druzi i šijiti su na prisutnost SAD-a gledali kao na potporu Aminu u opiranju reformi Libanona, dok su Sirija i SSSR bili odlučni u odstranjivanju “baze NATO-a” iz Beiruta. U veljači 1984. šijitske paravojne postrojbe preplavile su zapadni Beirut, dok se libanonska vojska opet raspala po vjerskim linijama, nakon čega je režim Amina Gemajela sveden samo na kršćansku jezgru. Međunarodne vojne snage pod vodstvom SAD-a zatim su se povukle, dok je Libanon zaglibio u stanju *bellum omnium contra omnes* s jedne strane Izraelaca, Palestinaca i kršćana, a s druge strane Sirijaca, šijita i Druza (*ibid.*: 253). U toj su situaciji najlošije prošli libanonski suniti. U periodu 1982-1984. potporu šijitima počeo je pružati i novi revolucionarni iranski režim Ajatolaha Homeinija. U tom paklu rata rođen je 1984. Hezbolah – Božja stranka (Hamzeh, 1993). Rođenje Hezbolaha povezano je s invazijom Izraela na Južni Libanon u lipnju 1982. te s dolaskom međunarodnih snaga predvođenih SAD-om. Iran je u ljeto iste godine, pod izlikom borbe protiv Izraela, u Beku (pod sirijskom kontrolom) poslao 1500 pripadnika Revolucionarne garde. To je trenutak stvarnog (tajnog) nastanka Božje stranke pod patronatom Homeinijeva režima. Hezbolah je čekao do 1984. godine na svoje službeno proglašenje, na drugu godišnjicu masakara u Sabri i Šatili. Od svog nastanka Hezbolah je naglašavao kako će se nastaviti boriti za palestinsku državu, ali i za odbacivanje ideje o neovisnom Libanonu, koji se trebao integritirati u “veliku islamsku državu”. Do 1985. Hezbolah je zajedno s Amalom i palestinskom gerilom sudjelovao u borbama protiv Izraela, dok je od 1985. “Islamski otpor”, što ga je stvorio Hezbolah, jedini akter koji se aktivno borio protiv Izraela. Budući da je Hezbolah zapravo bio iranski igrač u tom sukobu, dok je Amal bio više povezan s režimom Hafeza el-Asada, a gajio je i neprijateljski odnos prema Palestincima u Libanonu,²¹ neizbježno je došlo do sukoba između tih dviju skupina. S obzirom na to da je Božja stranka postajala sve militantnija i agresivnije nastrojena prema Izraelu, što se s vremenom počelo kositi sa sirijskim interesima u Libanonu odnosno sa željom Sirije da anektira Libanon (Saseen, 1990), od 1985. do 1989. dvije su skupine završile u krvavom međusobnom sukobu (Hamzeh, 1993: 323). Sukob između Amala i Hezbolaha zaista je završio tek 1990. nakon što su Sirija i Iran pregovorima uspostavili primirje između tih dvaju pokreta (Siklawi, 2012: 22).

²⁰ Više o Validu Džumblatu vidi u: Rowayheb (2011).

²¹ Amal je u svibnju 1985. “službeno” proglasio rat Palestincima (tzv. Rat kampova) te je granatirao izbjegličke kampove Sabra, Šatila i Burž el-Barajina. U sukob je bilo uključeno oko 1000 palestinskih boraca te oko 3000 Amalovih boraca. Amalu je potporu pružila šesta brigada libanonske vojske (sastavljena uglavnom od šijita), ali i neki kršćanski borci iz osme brigade libanonske vojske (Siklawi, 2012: 17-18).

3.3. Taifski sporazum i njegove posljedice

Iz prethodnog kratkog prikaza građanskog rata u Libanonu vidljivo je kako je u periodu od 1975. do 1990. u Libanonu zaista prevladavalo hobbesovsko “prirodno stanje” – svatko se borio sa svakim, savezništva su se stvarala i razvrgavala, a različite vjerske zajednice borile su se i unutar sebe, dok je intervencija izvana samo dodatno raspirivala ionako uzavrelu situaciju. No opet, vanjski je faktor bio od iznimne važnosti za završetak rata. Iako je Taifskim sporazumom 1989. formalno završen građanski rat u Libanonu, i prije je bilo pokušaja, *de facto* od 1975, da se rat završi. Među najvažnijima su Povjerenstvo za nacionalni dijalog iz 1975, Ustavni dokument iz 1976, Sporazum iz 17. svibnja 1983. te Tripartitni sporazum iz 1985. (Kerr, 2005: 144). Ovdje se neće posebno ulaziti u sadržaj svakog od tih pokušaja – dovoljno je reći da su neslavno propali. No potrebno je naglasiti kako su sve te pokušaje zapravo inicirali vanjski akteri.

Vijeće ministara Arapske lige odlučilo je 12. siječnja 1989. odgovoriti na kontinuiranu krizu u Libanonu. Imenovalo je komisiju od šest država sa zadatkom da riješe krizu. Sirija je zbog svoje uključenosti u sukob isključena, dok je Kuvajt dobio ulogu predsjedajuće države. Cilj je bio približiti sukobljene libanonske strane, podignuti proces rješavanja sukoba na međunarodnu razinu te spriječiti Siriju da pripoji Libanon (*ibid.*: 152). Budući da je Sirija zbog toga osjetila pritisak, ubrzo je granatirala istočni Beirut. Taj se čin pokazao katalizatorom daljnjih pregovora. Muslimanski i kršćanski predstavnici usuglasili su se oko reformi koje treba provesti. Husein el-Huseini (predsjednik parlamenta), Salim Hos (bivši premijer), maronitski patrijarh Sfeir i sirijski ministar vanjskih poslova Abdul Haliem Hadam predložili su dokument o nacionalnom pomirenju koji je bio rezultat godina pregovaranja, dijaloga i političkih prepucavanja. Konsenzus o tom dokumentu postignut je do travnja iste godine. Takav razvoj događaja doveo je do stvaranja Tripartitne visoke komisije, popularno nazvane “Trojka”,²² na samitu u Casablanci održanom od 23. do 26. svibnja. Predstavnik Arapske lige Lahdar Ibrahim, koji je ujedno i predsjedao komisijom, izjavio je da je mandat komisije da “oslobodi Libanon svih regionalnih hegemonija te da mu obnovi nacionalnu suverenost” (*ibid.*: 153). Casablanca je time stvorila uvjete za konferenciju u Taifu i zapravo privela rat kraju. No to ne bi bilo moguće da se prethodno nisu preklapili interesi arapskog svijeta i međunarodne zajednice, dakle mir je došao pod utjecajima izvana. Budući da je, zapravo, sve već bilo više-manje dogovoreno, na konferenciji u Taifu (Saudijska Arabija) 56 od 62²³ nazočna libanonska parlamentarca prihvatilo je odredbe sporazuma, četiri su bila

²² Trojku su činili marokanski kralj Hasan II, saudijski kralj Fahd te alžirski predsjednik Šadli Bendžedid (Kerr, 2005: 153).

²³ Radi se o zastupnicima izabranim 1972. godine, jer se tokom rata nisu održavali parlamentarni izbori.

Grafikon 1. Vjerske zajednice u Libanonu u postocima danas²⁴

Izvor: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pie_Chart_Showing_Religions_of_Lebanon_by_Percentage_of_Population.png

suzdržana, a dva protiv (*ibid.*: 156). Sada je i službeno završio rat, čime je označen početak perioda “Druge republike”.

Kakve su, međutim, bile posljedice Taifskog sporazuma? Jedan od prvih problema bilo je to što se o njemu pregovaralo u tajnosti. Saudijci su se zaista potrudili da libanonske vođe izoliraju od javnog pritiska njihova biračkog tijela. No čim je sadržaj sporazuma izašao u javnost, prvi ga je odbio privremeni premijer, general Michel Oun. On se suprotstavio odredbama sporazuma koje su nalagale ostanak Sirije na libanonskom tlu. Također je pokušao prisiliti kršćanske frakcije da mu se pridruže u “Ratu oslobođenja” od sirijskih snaga. Iako mu se jedan dio libanonske vojske pridružio, sukobio se s Libanonskim snagama (Atlas i Licklider, 1999). Na dan 13. listopada 1990. libanonska je vojska uz pomoć sirijskih snaga krenula u ofenzivu protiv Ouna te je porazila njegove snage, čime je implementacija sporazuma osigurana (Zahar, 2008: 50). Nekoliko dana kasnije, 22. listopada, libanonski parlament podržao je povelju o nacionalnom pomirenju koja je trebala osigurati političke reforme i ponovnu uspostavu libanonskog suvereniteta. Prema Taifskom sporazumu, jedan je *novum* i povećanje parlamenta na 108²⁵ zastupničkih mjesta koja se podjednako trebaju raspodijeliti među kršćanima i muslimanima. Predsjednik parlamenta bira se na mandat po trajanju jednak onome parlamenta (četiri godine), za razliku od

²⁴ Problem je što su ovo samo procjene jer je posljednji popis stanovništva proveden 1932, tako da točnih podataka nema. Neki autori, poput Borella (2008), smatraju da šijiti danas čine oko 40% stanovništva Libanona.

²⁵ Broj zastupnika je novim izbornim zakonom iz 1992. povećan na 128 (Kerr, 2005: 172).

prethodnoga sustava kada se birao na samo jednu godinu. Predsjednik države imenuje premijera, no ovoga puta nakon konzultacija s predsjednikom parlamenta (Saseen, 1990: 68). Predsjednik također više nije imao ovlast raspuštanja parlamenta, ali ni smjenjivanja premijera (Kerr, 2005: 162-163). Dakle moć premijera (sunita) ojačala je, dok je moć predsjednika (maronita) oslabjela (Zahar, 2008).²⁶ No ostao je problem potpredstavljenosti šijita, sada već najveće vjerske zajednice u Libanonu. Sporazum, doduše, nije ukinuo konfesionalni sustav, pa je i dalje važio nepisani Nacionalni pakt iz 1943. prema kojemu maronit mora biti predsjednik države, sunit premijer, a šijit predsjednik parlamenta. Dalje, kao najveći problem sporazuma pokazao se ostanak sirijskih snaga u Libanonu. Naime, Sirija²⁷ je trebala ostati u Libanonu kako bi osigurala provedbu sporazuma te su se u roku od dvije godine od implementacije reformi sirijske snage trebale povući u Dolinu Beka, dok bi se “potpunim” završetkom rata, prema stavu SAD-a, smatrao trenutak kada bi sirijske snage u potpunosti napustile Libanon (Saseen, 1990) – što se dogodilo tek 2005.²⁸ godine. Sirijska pristranost u primjeni sporazuma prema određenim muslimanskim skupinama također je razgnjevila kršćane te je dodatno narušavala odnose među vjerskim skupinama i zaoštravala situaciju. Iako, mora se priznati, sirijske su snage bile poprilično uspješne u sprečavanju novog konfesionalnog nasilja (Zahar, 2008: 55). Naravno, postavlja se pitanje kako je upće bilo moguće da Sirija postane skrbnikom Libanona. Odgovor je zapravo vrlo jednostavan. SAD je želio završiti rat u Libanonu. To je bilo posebno važno jer se radilo o periodu završetka Hladnoga rata.

²⁶ Za razliku od ranije, sada je većinu izvršne moći dobilo konfesionalno pomiješano Vijeće ministara. Predsjednik je sada šef države i simbol jedinstva Libanona. On ima pravo predsjedati kabinetom ministara kada god to zaželi, no nema pravo glasa. Ujedno, on je i vrhovni zapovjednik oružanih snaga koje su podređene i kabinetu – kabinet kontrolira oružane snage. U dogovoru s premijerom izdaje dekret kojim se formira kabinet. U dogovoru s premijerom ima ovlast potpisivanja međunarodnih ugovora, koji stupaju na snagu tek nakon što ih odobri kabinet itd. (*The Ta'if Accord*).

²⁷ Sporazum u dijelu o libanonsko-sirijskim odnosima navodi kako: “Između Libanona i Sirije postoji poseban odnos čija snaga proizlazi iz korijena krvnih veza, povijesti i zajedničkih bratskih interesa. To je koncept na kojem se temelji koordinacija i kooperacija dviju država na svim područjima, a koji je utjelovljen u ovome sporazumu između dviju država, na način da će se interesi dviju bratskih država ostvariti unutar okvira suverenosti i neovisnosti svake od država” (*The Ta'if Accord*). No neporeciva je činjenica bila da Libanon nije imao suverenost jer su sirijske vojne snage ostale na njegovu teritoriju sve do 2005. Također, Sirija nije priznala Libanon sve do 2008. Takvim aranžmanom Sirija se ipak nadala da će na kraju anektirati Libanon u “Veliku Siriju”. Ne smijemo zaboraviti ni to da je Beirut nekada smatran najvažnijom sirijskom lukom (Issawi, 1966), nešto što je režim u Damasku sigurno želio vratiti.

²⁸ Sirija se povukla nakon tzv. libanonskog proljeća ili libanonske *intifade* koja je izbila u ožujku 2005. kao izravna posljedica ubojstva premijera Rafika Haririja 14. veljače iste godine. Sumnjalo se da je Sirija sa svojim libanonskim saveznicima izravno upletena u ubojstvo (Borell, 2008).

Nastojeći izbjeći širenje krize po cijeloj regiji te želeći uspostaviti bolje odnose sa Sirijom koja je bila važan regionalni akter, SAD je smatrao da se to može učiniti pomoću Taifskog sporazuma. Ubrzo zatim započeo je i prvi Zaljevski rat, a Sirija se uključila u koaliciju protiv Iraka. Također, zbog nastanka Hezbolaha te njegove ovisnosti o Iranu SAD i Izrael smatrali su da je za regionalnu sigurnost bolje da je Libanon ipak pod skrbništvom Sirije (Kerr, 2005: 169), koja se u tom trenutku pokazala neprijateljski raspoloženom prema Iranu. Zanimljivo je da je Hezbolah na kraju ipak prihvatio Taifski sporazum, čime je jednim dijelom prihvatio libanonski politički sustav, ali i odbacio revolucionarni model borbe za islamsku republiku u korist borbe za nju na demokratskim izborima (Hamzeh, 1993).

Na kraju se možemo zapitati zašto je libanonska konsocijacijska demokracija tako neslavno propala u 70-im godinama prošloga stoljeća? Dekmejian (1978) nam daje vrlo očit odgovor – zbog regionalnog okruženja, jer da bi bila uspješna, konsocijacijska demokracija zahtijeva manje volatilno okruženje. Ono što najviše razdvaja Libanon od teorije i prakse konsocijacijske demokracije jest palestinsko pitanje. Konsocijacijske demokracije u Zapadnoj Europi također su bile pod zaštitnim kišobranom SAD-a i NATO-a, te su živjele u prilično mirnom okruženju. Također, izostanak “neasimilirane” skupine poput Palestinaca kojima se vanjske sile koriste kao pijunom u vlastitim sukobima važan je čimbenik uspješnosti zapadnih konsocijacijskih demokracija (*ibid.*: 261). Postavlja se pitanje je li uopće moguća uspješna konsocijacijska demokracija u Libanonu prije konačnog završetka arapsko-izraelskog sukoba, kojemu se ne nazire kraj. Važnu ulogu u tome ima i Hezbolah. Taifski sporazum je kao temeljni nacionalni cilj postavio ukidanje konfesionalne politike (*The Ta'if Accord*), odnosno konfesionalizma. To je potvrđeno i ustavnim zakonom donesenim 21. rujna 1990. godine (*The Lebanese Constitution*). Iako to do sada nije učinjeno te je “na snazi” i dalje nepisani Nacionalni pakt iz 1943, činjenica je da se Hezbolah nada ukidanju konfesionalizma, što bi otvorilo put jednom muslimanu da postane predsjednikom Libanona (Hamzeh, 1993). To bi opet povećalo utjecaj Irana nad Libanomom, dovelo kršćane u nezavidan položaj i otvorilo prostor za novi konfesionalni sukob.

4. Umjesto zaključka – *Quo vadis, Libanon?*

Kao što je već na početku naglašeno, McGarry, O’Leary i Kerr navode četiri uvjeta koja je potrebno zadovoljiti za uspješnu uspostavu demokratske konsocijacijske vlade: elite trebaju biti dovoljno motivirane da se uključe u proces podjele moći te moraju donijeti teške odluke koje vode međuetničkoj prilagodbi; elite moraju moći slobodno pregovarati i odvesti svoja biračka tijela onamo kamo ona možda i ne žele ići; mora postojati višestruka ravnoteža snaga među subkulturama, a te subkulture moraju biti stabilne unutar društva; postojanje pozitivnih vanjskih regulatornih

pritisaka, od država do nedržavnih aktera, koji pružaju domaćim elitama dovoljno poticaja i motiva za prihvaćanje i potporu konsocijaciji. Libanonske političke elite prvi su uvijek bez problema zadovoljile prilikom usaglašavanja o Nacionalnom paktu. Sam sustav podjele moći već je bio naslijeđen iz razdoblja Osmanskog Carstva, zatim su ga preuzeli Francuzi, a isti su model na kraju primijenile i libanonske političke elite. Budući da je cilj tog modela vlasti bio ukidanje francuskog mandata nad Libanom, elite su bile i više nego dovoljno motivirane da ga primijene. Izmještanost vjerskih skupina koje su jedne druge držale kao “taoce” omogućila je održavanje ravnoteže među njima, što je pridonijelo i kakvoj-takvoj stabilnosti države. No pod pritiscima izvana, pred građanski rat motivacija elita za sporazumnim rješenjem je nestala. Nedostatak političke volje i razilaženje elita te nepovoljni vanjski faktori doveli su do kolapsa libanonske države i društva. Međutim, zbog dugotrajnosti krvavog sukoba političke su elite ponovno sakupile dovoljno motivacije da sjednu za pregovarački stol. Odluka o završavanju sukoba donijeta je u Saudijskoj Arabiji, daleko od očiju javnosti. Iako se jedna frakcija maronita, na čelu s Michelom Ounom, pobunila protiv takvog razvoja događaja, ostale su frakcije, uz pomoć Sirije, porazile Ouna i natjerale libanonsko stanovništvo da prihvati novo stanje stvari. Kao što su vanjski faktori bili od iznimne važnosti za započinjanje sukoba, tako su bili i ključni za njegov završetak i ponovno prihvaćanje konsocijacije. Članice Arapske lige diplomatskim su djelovanjem prisilile libanonske političke elite na mirovne pregovore, dok je vojna prisutnost Sirije u Libanonu pripomogla da se prekid vatre i održi. Međutim, cijena tog sukoba u ljudskim životima za Libanon je bila iznimno visoka. “Švicarska Bliskog istoka” se pod međunarodnim pritiscima 1975. godine pretvorila u arenu nasilja koje ni danas ne jenjava. Procjenjuje se kako je od 1975. do 2010. poginulo između sto i tristo tisuća ljudi (sedam posto ukupne populacije 1975), oko milijun je ranjeno (oko trećine ukupne populacije 1975), a dislocirano je ili emigriralo oko milijun Libanonaca (Joseph, 2011: 153; prema Global Security 2010). No kakva budućnost očekuje Libanon?

Godine 2010. u Tunisu i Egiptu započelo je tzv. arapsko proljeće, koje se ubrzo počelo širiti diljem regije. Već početkom sljedeće godine zahvatilo je i Siriju, te se ubrzo transformiralo u građanski rat. S obzirom na turbulentno okruženje postoje bojazni da će Libanon opet završiti u konfesionalnim borbama. Te su bojazni postale osobito vidljive nakon ubojstva generala Visama Hasana 19. listopada prošle godine, inače libanonskog zapovjednika sigurnosnih službi. Libanonska opozicija Bašara el-Asada odmah je optužila Damask za likvidaciju jednog od njegovih najvećih oponenta u Beirutu. Na ulice su izašli i demonstranti tražeći ostavku premijera Nadžiba Mikatija. No unatoč tome, ali i činjenici da je situacija u Siriji iznimno štetna za konfesionalni mir u Libanonu, do većih konfesionalnih sukoba nije došlo (Khashan, 2013). Problemi za Libanon u ovom su trenutku prvenstveno ekonomske prirode. Naime, iznimno pati sektor turizma te strane investicije – zbog bojazni da

će se sirijski građanski rat preliti na libanonski teritorij, neki su investitori iz područja Perzijskog zaljeva odustali od investiranja na libanonskim financijskim tržištima (*ibid.*). No ne treba zaboraviti da ovo nije prvi put da se Libanon našao u lošem regionalnom okruženju. Pedesetih i šezdesetih godina Libanon je bio okružen revolucijama i promjenama režima u Egiptu, Siriji i Iraku te je od toga dugoročno ekonomski profitirao, riješivši se konkurencije (Issawi, 1966). Ako Libanon i sam ne završi u novome ratu, dugoročno gledano Sirija i Egipat su u dubokim gospodarskim problemima te s razlogom više nisu tražene turističke destinacije. Libanonska vojska nije reagirala ni na sirijske upade preko granice, ali ni na česta granatiranja libanonskih pograničnih sela. Istovremeno se Hezbolah našao u nezgodnom položaju. Hezbolah je na strani Asadova režima, što smeta libanonskim sunitima koji su na strani sirijskih sunitskih pobunjenika (Khashan, 2013), a obzirom na sankcije ni Iran trenutačno nije u najboljem položaju da pomogne Hezbolahu. Izrael je nedavno izvršio zračne napade na Damask (iako službeni Jeruzalem do ovog trenutka to još nije potvrdio) (Rabinovich, 2013), no ozbiljnijeg odgovora Hezbolaha još nije bilo. Čini se kako službeni Beirut zapravo čeka konačni kraj režima Bašara el-Asada. Također, ni međunarodnim akterima (SAD, Francuska, Saudijska Arabija, Iran) nije u interesu destabilizacija Libanona, te su posvećeni sprečavanju kolapsa sigurnosti u Libanonu (Khashan, 2013). To se može vidjeti i iz indeksa propalih država od 2010. do 2012. godine. Libanon je 2010. bio na 34. mjestu (u opasnosti da postane propalom državom), 2011. na 43. mjestu (graniči s opasnosti da postane propalom državom), a 2012. na 45. mjestu (The Failed States Index, 2010; 2011; 2012). Dakle, prije samog početka građanskog rata u Siriji Libanon je bio u lošijem položaju nego danas. Naravno, treba uzeti u obzir da ostale države regije stoje lošije, no ipak se radi o skoku od 12 mjesta. U odnosu na Libanon Sirija je 2010. i 2011. bila na 48. mjestu, dok je 2012. pala na 23. mjesto. Pojam propale države nastao je u posthladnoratovskoj eri kako bi se objasnio fenomen država sklonih oružanim sukobima, dubokoj političkoj i socijalnoj podijeljenosti te ekonomskom kolapsu u Aziji i Africi, na Balkanu i Kavkazu te u Latinskoj Americi i na Bliskom istoku (Nuruzzaman, 2009: 272). No kod neuspjelih država ne radi se samo o nedostatku suverenosti, tj. monopola nad fizičkom prisilom ili kontrole nad određenim teritorijem, ili preciznije, kad država ne omogućava građanima minimalnu razinu sigurnosti od različitih organiziranih naoružanih skupina, već i o nemogućnosti država da pruže minimum javnih dobara i usluga svojem stanovništvu. Pod propalim državama također smatramo i države u kojima vlada ima kontrolu nad cjelokupnim državnim teritorijem te koje pružaju minimum javnih usluga i dobara, ali vladi nedostaje legitimitet. Tu se najčešće radi o raznim autoritarnim režimima koji nemaju potporu većine stanovništva, iako je potporu takvim režimima teško mjeriti (Call, 2011). Prema tim odrednicama za sada je teško zaključiti da je Libanon propala država ili da ide u tom smjeru, jer još uvijek ima kontrolu nad svojim teritorijem i uspješno pruža javne

usluge svojim građanima, dok režim ima kakav-takav legitimitet. Uostalom, Libanon i nije autoritarni režim, već je riječ o nekom obliku defektne demokracije. No opet, treba pričekati novi indeks propalih država, koji se očekuje u lipnju ove godine i koji ovoga puta može sugerirati i obrat događaja.

LITERATURA

- Atlas, Pierre M. i Licklider, Roy. 1999. Conflict among Former Allies after Civil War Settlement: Sudan, Zimbabwe, Chad, and Lebanon. *Journal of Peace Research* (36), 1: 35-54.
- Ayoub, Victor. 1966. Resolution of Conflict in a Lebanese Village, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 107-126.
- Bellin, Eva. 2004. The Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Exceptionalism in Comparative Perspective. *Comparative Politics* (36), 2: 139-157.
- Borell, Klas. 2008. Terrorism and Everyday Life in Beirut 2005: Mental Reconstructions, Precautions and Normalization. *Acta Sociologica* (51), 1: 55-70.
- Call, Charles T. 2011. Beyond the 'failed state': Toward conceptual alternatives. *European Journal of International Relations* (17), 2: 303-326.
- Crow, Ralph E. 1966. Confessionalism, Public Administration, and Efficiency, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 167-186.
- Dekmejian, Richard H. 1978. Consociational Democracy in Crisis: The Case of Lebanon. *Comparative Politics* (10), 2: 251-265.
- Hakim, Georges. 1966. The Economic Basis of Lebanese Polity, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 57-68.
- Halabi, Zeina. 2004. Exclusion and identity in Lebanon's Palestinian refugee camps: a story of sustained conflict. *Environment and Urbanization* (16), 2: 39-48.
- Hamzeh, A. Nizar. 1993. Lebanon's Hizbullah: from Islamic revolution to parliamentary accommodation. *Third World Quarterly* (14), 2: 321-337.
- Harik, Iliya. 1966. The Maronite Church and Political Change in Lebanon, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 31-55.
- Harris, William. 2011. Republic of Lebanon, u: Long, D. E., Reich, B. i Gasirowski, M. (ur.): *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*. Westview Press. Boulder: 233-266.
- Hourani, Albert. 1966. Lebanon: the Development of a Political Society, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 13-29.
- Hudson, Michael C. 1968. *The precarious Republic. Modernization in Lebanon*. Random House. New York.

- Hurewitz, Jacob C. 1966. Lebanese Democracy in Its International Setting, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 213-238.
- Inglehart, Ronald i Norris, Pippa. 2007. *Sveto i svjetovno. Religija i politika u svijetu*. Politička kultura. Zagreb.
- Issawi, Charles. 1966. Economic Development and Political Liberalism in Lebanon, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 69-83.
- Joseph, Suad. 2011. Political Familism in Lebanon. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 2011*, 636: 150-163.
- Kasapović, Mirjana. 2003. *Izborni leksikon*. Politička kultura. Zagreb.
- Kasapović, Mirjana. 2010. Bliski ili Srednji istok? *Političke analize*, 4: 57-58.
- Kasapović, Mirjana. 2011. Pluralno i pluralističko društvo. *Političke analize*, 7: 68-70.
- Kerr, Malcolm H. 1966. Political Decision Making in a Confessional Democracy, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 187-212.
- Kerr, Michael. 2005. *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*. Irish Academic Press. Dublin.
- Khalili, Laleh. 2008. Commemorating Battles and Massacres in the Palestinian Refugee Camps of Lebanon. *American Behavioral Scientist* (51), 11: 1562-1574.
- Khashan, Hilal. 2013. Will Syria's Strife Rip Lebanon Apart? *Middle East Quarterly* (20), 1: 75.
- Meier, Daniel. 2010. "Al-Tawteen": The Implantation Problem as an Idiom of the Palestinian Presence in Post Civil-War Lebanon (1989-2005). *Arab Studies Quarterly* (32), 3: 145-162.
- Mouffe, Chantal. 2005. *On the Political*. Routledge. Taylor & Francis Group. London i New York.
- Nuruzzaman, Mohammed. 2009. Revisiting the Category of Fragile and Failed States in International Relations. *International Studies* (46), 3: 271-294.
- Picula, Boško. 2012. Božja stranka na čelu Libanona – od rata do vlasti. *Političke analize*, 11: 30-36.
- Rabinovich, Itamar. 2013. Israel Steps Into Syria: What the IDF Air Strike Means for the Conflict. *Foreign Affairs*, <http://www.foreignaffairs.com/articles/138829/itamar-rabinovich/israel-steps-into-syria> (pristupljeno 14. veljače 2013).
- Rondot, Pierre. 1966. The Political Institutions of Lebanese Democracy, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 127-141.
- Rowayheb, Marwan G. 2011. Walid Jumblat and Political Alliances: The Politics of Adaptation. *Middle East Critique* (20), 1: 47-66.
- Saseen, Sandra M. 1990. The Ta'if Accord and Lebanon's Struggle to Regain its Sovereignty. *American University International Law Review* (6), 1: 57-75.
- Shils, Edward. 1966. The Prospect for Lebanese Civility, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 1-11.

- Siklawi, Rami. 2012. The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90. *Arab Studies Quarterly* (34), 1: 4-26.
- The Failed States Index 2010. http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/2010_failed_states_index_interactive_map_and_rankings (pristupljeno 14. veljače 2013).
- The Failed States index 2011. http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/06/17/2011_failed_states_index_interactive_map_and_rankings (pristupljeno 14. veljače 2013).
- The Failed States Index 2012. http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive (pristupljeno 14. veljače 2013).
- The Lebanese Constitution. http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=184204 (pristupljeno 13. veljače 2013).
- The Ta'if Accord. <http://www.al-bab.com/arab/docs/lebanon/taif.htm> (pristupljeno 13. veljače 2013).
- Yamak, Labib Z. 1966. Party Politics in the Lebanese Political System, u: Binder, L. (ur.): *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, Inc. New York: 143-166.
- Zafar, U. Ahmed i Craig, C. Julian. 2012. International Entrepreneurship in Lebanon. *Global Business Review* (13), 1: 25-38.
- Zahar, Marie-Joëlle. 2008. Power Sharing, Credible Commitment, and State (Re-)Building: Comparative Lessons from Bosnia and Lebanon. *Südosteuropa* (56), 1: 35-57.
- Zamir, Meir. 2010. The 'Missing Dimension': Britain's Secret War against France in Syria and Lebanon, 1942-45 – Part II. *Middle Eastern Studies* (46), 6: 791-899.

Borna Zgurić

CRISES, CIVIL WAR AND BREAKDOWN OF CONFESSIONAL DEMOCRACY IN LEBANON

Summary

The paper shows the development of consociational democracy in Lebanon from independence until today, and mutually intertwined internal and external factors that affected (and still affect) the Lebanese political system. The paper is divided into three sections. The first section is focused on the independence from France in 1943, and the establishment of the "First Republic". That same year, leading Lebanese Christian and Muslim politicians came to an unwritten understanding, a kind of Lebanese gentlemen's agreement, which later became known as the "National Pact". This agreement was not aimed at establishing the foundations of Lebanese consociational democracy, but despite that, it established the foundations for a political system, which regulates the interconfessional relations in Lebanon even today. The second section of the paper deals with the crises of 1952 and 1958, which tested the Lebanese state

and society, and the Civil War of 1975-1989 that tore Lebanon apart. The 1989 Ta'if Accord officially ended the war and marked the beginning of the "Second Republic". The conclusion is a short discussion focused on the future of Lebanon, taking into consideration the current state of the region.

Keywords: Lebanon, Consociational Democracy, Confessionalism, Civil War, Breakdown of Democracy

Kontakt: **Borna Zgurić**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10 000 Zagreb.
E-mail: borna.zguric@gmail.com